

Jokrama yssy Sibirde doñ topragyň doñuny açdy...

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy

написано kitapcy | 26 января, 2025

Jokrama yssy Sibirde doñ topragyň doñuny açdy... JOKRAMA YSSY
SIBIRDE DOÑ TOPRAGYŇ DOÑUNY AÇDY: **46 MÜÑ ÝYLLYK SOGULJAN
JANLANYP, KÖPELMÄGE BAŞLADY**

Global maýlama dünýäniň demirgazygyny gurşap alan permafrost gurluşy çözülmäge başlady. Sibirdäki çözülme çaltlaşyp barýarka, 46 müñ ýyllyk soguljana jan girdi we köpelmäge başlady.

ABŞ-nyň «Washington Post» gazetiniň berýän habaryna görä, alymlar Sibiriň doñ topraklarynyň (permafrost) çuňluklarynda 46 müñ ýyl bäri gysylyp galan urkaçy mikroskopik soguljanyň üstünden barypdyr. Soguljany janlandyranylarynda soguljan partenogenez ady berilen we taýyna mätäçlik duýmaýan proses bilen köpelmäge başlady.

- **Metabolik prosesleriň barsy asyrlar boýy dur**

Berilen metbugat beýanatynda görä, soguljan kriptobioz ady berilen uky ýagdaýynda müñlerçe ýylyny geçiripdir. Manoadaky Gawaý uniwersitetiniň beren beýanatynda hemişelik dowam edip bilyän şeýle ýagdaýda köpelme, özgerme ýaly ähli metabolik prosesler agsaýandygy aýdylýar.

Penşenbe günü «PLOS Genetics» žurnalynda çykan bir makalada alymlar soguljanyň genomyny barlanlaryndan soň onuň «heniz üsti açylmadyk jandara» degişlidigi aýdyldy.

«Live Science» žurnaly öň «Plectus murrayi» we «Tylenchus polyhypnus» nematodlary birnäçe dýužina ýyldan soň moh we

gerbariý böleklerinden direldilipdi. Emma alymlaryň «Panagrolaimus kolymaensis» adyny beren bu täze görnüşi ýene on müňlerce ýyl ukuda galdy.

Holli Bik

Çuň deñizler boýunça biolog Holli Bik okean çöketlikleri, tundralar, çöller, wulkaniki topraklar ýaly dürli şertlerde ýasaýan millionlarça nematod görnüşleriniň bardygyny çaklaýar. Alymlar şindize çenli bary-ýogy baş müň deñiz jandaryny anyklap bildi.

• Elli müň ýaşly soguljan

Florida uniwersitetiniň nematology we ylmy-barlag işlerine gatnaşmaýan Uilýam Krow «The Washington Post» gazetine beren beýanatynda bu soguljanyň 50 müň ýylyň dowamynda nesli ýitip-yok bolandygy çaklanylýan bir görnüşe degişli bolmagynyň mümkindigini aýtdy. Munuň bilen birlikde Krow «Emma heniz hiç kimiň bilmeýän, köp duşulýan nematod bolmagy-da mümkün» diýdi. Permafrost ýylyň dowamynda 0 gradusdan pesde galan topraklardan we gaýalardan ybarat. Permafrost topraklar yüz müňlerce ýyllap üýtgemän saklanyp we ýer gatlagynyň aşağına

tarap birnäçe metr bilen 1,5 km-e çenli uzap bilyär. Permafrost köplenç ortaça ýyllyk gyzgynlygyň suwuň doňma derejesinden has az bolan sowuk ýerlerde emele gelýär. Bular ýaly ýerlere Demirgazyk we Günorta polýuslary bilen birlikde Alp daglarynyň käbir ýerlerinde gabat gelinýär.

Metbugat beýanatyna görä, soguljanyň şunça wagtlap ölmän galmagy şol öwrenilen soguljan ýaly mikroskopik organizmeleriň iň kyn şertlerde-de diri galmak üçin biologiki şertlerini togtadyp biljekdigini bilyän alymlar üçin täzelik däl.

«PLoS Genetics» žurnaly makalasunda «Tapyndylarymyz nematodlaryň potensial taýdan ýasaýsy geologiki wagt ölçeglerinde dowam etdirmeklerine rugsat beryän mehanizmleri işläp düzýändigini görkezýär» diýildi.

- **Russiýanyň topraklarynyň doňy çözülýär we çökýär**

Russiýanyň Uzak Gündogarynda bir kilometr çemesi ýaryk bolan we dünýäniň iň uly doň toprak kraterini emele getirýän Batagaika krateri barha ulalýar. Global maýlama zera尔ly her ýyl biraz doňy açylýan topraklar çökýär we sebitiň halky üçinem uly howp abandyrýar.

A gash that is nearly two-thirds of a mile long in Russia's Far East forms the world's largest permafrost crater. As the planet warms, it is only getting bigger <https://t.co/2teksBQV1G> pic.twitter.com/qDnkxx0SbY
– Reuters (@Reuters) July 22, 2023

«Reuters»-iň dronda düşürip paýlaşan ýazgylary-da howpuň näderejede uludygyny görkezýär. Dünýäniň iň uly doň toprak krakeri planeta maýladygyça goduklap barýar we bu ýaryk barha ulalýar.

MARION
COTILLARD MATT
DAMON LAURENCE
FISHBURNE JUDE
LAW GWYNETH
PALTROW KATE
WINSLET

NOTHING SPREADS LIKE FEAR
CONTAGION

kitapcy.ru

• Täze köpçülikleýin ýokanç keseller golaýlap gelýär

Permafrost karbon we beýleki hapa gazlary goýbermän saklaýsy ýaly antik mikroplary-da saklaýar. Käbir bakteriyalaryň we wiruslaryň müňlerçe ýyllap ukuda ýatandygyna ynanylýar. «Zombi» patogenler düşünjesi gulagymyza gorkunç eşdilýänem bolsa, bu antik mikroplaryň howp abandyrma ähtimallygy daşda däl.

2016-njy ýylda Sibirde ýuze çykan şarbon ýokanjynyň bakteriyalar bilen doly doňy açylan permafrosta gysylyp galan onlarça ýyllyk sugunyň nejasatyndan ýaýrandygy belli boldy.

Emma mama (ospa) keseli ýa-da 1918-nji ýylyň ispan dümewi bilen ölen adamlaryň saklap biljek bu doň topraklardaky patogenlediň täzeden epidemiýa sebäp bolma ähtimallygy heniz belli däl. Ýöne Demirgazyk polýusynda gymmatbahaly metallary we nebit çykarmak üçin zaýalanan millionlarça tonna permafrostyň adamlatyň antik we bolup biläýjek zombi patogenler bilen ýakynlygyny artdyrandygy welin belli.

Oksijen

«OKSIJEN» gazeti, 30.07.2023 ý. Geň-taňsy wakalar